

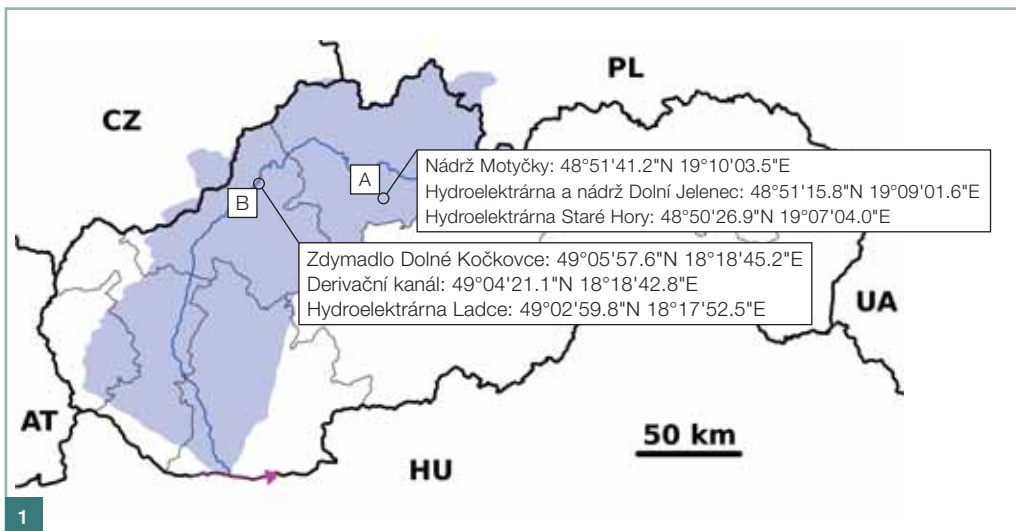
NEZNÁMÝ ARCHITEKT VÝZNAMNÝCH STAVEB: JINDRICH MERGANC V SOUBOJI S VODOU ■ UNKNOWN ARCHITECT OF WELL-KNOWN BUILDINGS: JINDRICH MERGANC STRUGGLES WITH WATER POWER

Miroslav Pavel

Článek přibližuje dvě významné meziválečné vodohospodářské stavby architekta Jindřicha Mergance na Slovensku: derivační soustavu na Starých Horách a vodní soustavu Púchov–Ladce. Cílem článku je upozornit na roli architekta při návrhu technických staveb a přinést některé zajímavosti z realizace těchto děl. ■ The article is focused on two major interwar hydroelectric facilities designed by the architect Jindřich Merganc in the Slovak Republic: the semi conventional and pumped-storage hydroelectric power station Staré Hory and the run-of-the-river hydroelectric power station Púchov–Ladce. The aim of this article is to highlight the role of the architect within a design of a technical facility and bring some remarkableness of these works to public.

Specifikum průmyslových a industriálních památek spočívá v jejich funkční utilitaritě, která se propisuje nejen do unikátního půdorysného řešení, ale mnohdy také do nezaměnitelné vnější vizuální podoby. I když jsou tyto památky převážně považovány pouze za funkční stavby, jejichž účel stojí nad architektonickou stránkou, estetická a provozní stránka zde často doplňuje jedna druhou. V tomto kontextu jsou o to více zářné realizace, které stále slouží svému původnímu účelu a zároveň oplývají architektonickými kvalitami. Příkladem těchto realizací jsou díla československého architekta Jindřicha Mergance (1889 až 1974), která vznikla mezi válkami na Slovensku.

Rozvoj výstavby vodohospodářských staveb na Slovensku je spojen především s přijetím energetického zákona č. 438 o státní podpoře při zahájení soustavné elektrizace v roce 1919. Jeho cílem bylo sjednotit elektrickou síť a nahradit lokální veskrze soukro-

mé dodavatele státními elektrárenskými společnostmi, v jejichž dikci by byly větší územní celky a které by byly schopny konstantně zajišťovat dodávky elektřiny. Zákon byl platný pro celé území tehdejšího Československa, přesto byl pro Slovensko v podstatě zásadnější. Vzhledem k omezenému nerostnému bohatství a slabší základně těžkého průmyslu byla země s četnými vodními toky totiž téměř předurčena k výstavbě vodních elektráren. [4]

VODNÍ SOUSTAVA NA STARÝCH HORÁCH

První realizací vzniklou na základě energetického zákona byla vodní soustava na Starých Horách. Počáteční plány počítaly s vybudováním tří přehrad s derivačními elektrárnami. První stupeň zahrnoval akumulaci nádrž Motyčky, přiváděč Motyčky–Jelenec a elektrárnu Dolní Jelenec. Druhý stupeň sestával ze soustavy vyrovnávací nádrž Jelenec, přiváděč Jelenec – Staré Hory a elektrárna

Staré Hory. Třetí stupeň měl být napojen opět přiváděčem z hydroelektrárny Staré Hory a samotná elektrárna měla stát v obci Ulánka. Na poslední stupeň však z finančních důvodů nikdy nedošlo.

První i druhý stupeň soustavy vznikly mezi lety 1923 až 1926. Architektem byl Jindřich Merganc, který vystudoval pražskou Uměleckoprůmyslovou školu. Jeho vedoucími byli Jan Kotěra a Josip Plečnik. Je bezesporu, že tyto dvě velké osobnosti české, potažmo evropské architektury byly pro Mergance zásadní a ovlivnily jeho umělecké vyjadřování, sensitivitu navrhování a střídmy slohový slovník. Po skončení první světové války, v které byl sám nasazen, zůstal Merganc v Bratislavě a Slovensku propadl natolik, že ze svého křestního jména záměrně vypustil české „ř“. Získal zde místo na stavebním odboru nově vzniklého Ministerstva veřejných prací. To bylo zřejmě i důvodem, proč se právě on stal hlavním architektem energetické soustavy na Starých Horách. Merganc

Obr. 1 Mapa Slovenska s vyznačenými místy výstavby: A – vodní soustava na Starých Horách, B – vodní soustava na řece Váh

■ Fig. 1 Map of the Slovak Republic showing location: A – Staré Hory water system, B – the Váh river water system

Obr. 2 Nádrž Motyčky ■ Fig. 2 The Motyčky reservoir

Obr. 3 Hydroelektrárna Dolní Jelenec: a) ve výstavbě, bednění a betonování základů s pozicemi pro turbíny, b) dokončování krovu a v popředí ještě původní zástavba, která musela ustoupit nádrži Jelenec, c) přírodní ocelové roury připraveny k napojení, výtokový bazén dobetonován, d) pohled od nádrže Jelenec, e) detail kazetového stropu s osvětlením, f) strojovna s turbínami ■ Fig. 3 Hydroelectric power station Dolní Jelenec: a) under construction, formwork and concreting of the foundations for turbines, b) completion of rafters and former settlement in position of the Jelenec reservoir, c) steel penstock prepared to be linked up, the outlet basin finally concreted, d) view from the Jelenec reservoir, e) detail of the coffered ceiling with light, f) turbine hall

v té době již nebyl v oboru nováčkem. Kromě realizací několika rodinných domů a obytného bloku v Bratislavě vyhrál v roce 1919 první místo v architektonické soutěži na římskokatolický kostel na náměstí Jiřího z Poděbrad v Praze, které nakonec přenechal Josipu Plečnikovi, a o rok později obsadil první místo v soutěži na regulaci dunajského nábřeží v Bratislavě, která však nakonec nebyla realizována.

První stupeň: nádrž Motyčky a hydroelektrárna Dolní Jelenec

Nejvýše položená akumuláční nádrž Motyčky leží na Starohorském potoce (obr. 2). Celková délka hráze je 150 m s výškou necelých 6 m. Jedná se o železobetonovou deskově členěnou přehradu typu Ambursen. Výhoda tohoto řešení spočívá v rychlosti výstavby a úspoře stavebního materiálu, kdy robustní monolitická stěna hráze je nahrazena systémem opěrných pilířů. Poprvé byl tento systém použit inženýrem Nilsem Am-

bursenem roku 1903 na River Mill Dam [9] a Staré Hory se staly první místem na Slovensku, kde bylo toto řešení uplatněno. [1]

Přivaděč odvádí vodu z nádrže přes vyrovnávací komoru do hydroelektrárny v Dolním Jelenci (obr. 3). Dvě horizontální Francisovy turbíny z roku 1925 s celkovým výkonem 1 000 kW a jedna vertikální turbína z roku 1946 s výkonem 920 kW jsou umístěny v klasicizujícím modernistickém objektu.

Merganc zde v okenních detailech a robustnosti stavby bryskně reagoval na tendence československé architektury po první světové válce, kdy se krystalický kubismus přetavoval v národní obloučkový styl. Zároveň však neopomenul nadčasové neoklasicistické členění a řádové fasádní prvky Plečnikovy školy, které konfrontoval s parafrázemi lokální lidové architektury na štítech střechy. Merganc na jedné stavbě dokázal propojit všechny velké osobnosti tehdejší architektury: Kotěru, Plečni-

ka i Jurkoviče, a přesto hydroelektrárna působí autonomním a jedinečným dojemem bez známek snahy o prázdnotu nápodobu.

Za zmínku stojí i Mergancův cit pro místní hmotové měřítko, kdy předpokládaný velký objem hlavní haly opticky zmenšil kompozicí fasádních prvků. Okenní otvory rytmicky rozdělil do trojic a orámoval průběžnými okenními římsami. Nad ně umístil kvazi patrovou římsu a mezi ní a korunní římsou navrhnul trojici půlkruhových oken. Nejde však pouze o formální členění. Vnější forma se propisuje i do vnitřní funkce (či naopak), kdy v úrovni patrové římsy je manipulační kolejnicový jeřáb a půlkruhové otvory dosvětlují železobetonový kazetový strop s dvojicí originálních kapilárních světel. Druhá část objektu je především zázemím a obslužným traktem, a ačkoliv je již dvoupatrová, díky řešení sedlové střechy na prvním objektu není tento výškový rozdíl mezi nimi na první pohled z příjezdové cesty patrný.

Druhý stupeň: nádrž Jelenec a hydroelektrárna Staré Hory

Přímo pod hydroelektrárnou se rozlévá nádrž Jelenec (obr. 4). Stejně jako nádrž Motyčka je i ona koncipována jako přehrada typu Ambursen, avšak s přibližně polovičním objemem: 35 655 m³ při délce hráze přes 76 m a výšce 8,6 m. Napájena je odpadní vodou z elektrárny, Dolnojeleneckým potokem a Starohorským potokem přes přepad Tuf. Obě nádrže s Jeleneckou elektrárnou nesou neověřené, nebo spíše dosud nevyvážené prvenství, a to, že se jedná o vůbec první přečerpávací elektrárnu na Slovensku.

Železobetonový přivaděč mezi nádrží

Obr. 4 Nádrž Jelenec: a) za hydroelektrárnou Dolní Jelenec, b) stavidlo a konstrukce hráze, c) stavidlo, d) stavidlo přivaděče na Staré Hory
 Fig. 4 The Jelenec reservoir: a) view from the hydroelectric power station Dolní Jelenec, b) sluice-gate and the dam mass, c) sluice-gate, d) sluice-gate of penstock to Staré hory

Obr. 5 Jez Tuf na Starohorském potoce a uzávěr druhé přívodní štolky k nádrži Jelenec
 Fig. 5 Tuf weir on the Starohorský stream and the sluice-gate of the second penstock to the Jelenec reservoir

Obr. 6 a) Hydroelektrárna Staré Hory, b) detail výpustě, c) detail kazetového stropu s osvětlením
 Fig. 6 a) Hydroelectric power station Staré Hory, b) detail of the outlet, c) detail of the coffered ceiling with a light

Obr. 7 Zdymadlo v Kočkovcích: a) zdymadlo a ústí přívodního kanálu, situace, b) podélný řez, c) po dokončení, d, e) současný stav, f) vorová komora/průplav, detail dna
 Fig. 7 Kočkovce lock: a) the lock and the supply channel mouth, situation, b) longitudinal section, c) after completion, d, e) current state, f) raft weir, detail of the bed

Jelenec a vyrovnávací komorou na Starých Horách je dlouhý 3,2 km. Zajímavostí je sama vyrovnávací komora, která na rozdíl od prvního stupně není vysekána do skalního masivu, ale tvoří ji samostatný částečně železobetonový objekt, který stylově koresponduje s elektrárnami.

Poslední dokončenou stavbou z derivační soustavy je hydroelektrárna v obci Staré Hory (obr. 6), kterou s vyrovnávací komorou propojuje 118 m dlouhé ocelové potrubí. Zde se opět projevuje Mergancův cit pro kontext a architektonický detail. Ačkoliv obě hydroelektrárny mají prakticky totožný výkon a byly postaveny v stejné době, jejich architektonické řešení je odlišné. Hlavní hala a obslužná část jsou v případě budovy

ve Starých Horách viditelně oddělené. Nepochází zde ani ke snaze minimalizovat velký objem stavby, zdá se, že je tomu právě naopak. Ústřední pohledová fasáda je zdůrazněna náročným lemováním, které plynule přechází v lomení štítu. Okenní otvory jsou vertikálně protahovány a opticky celý objekt vyzdvihují. Lehkost a hravost elektrárny Dolního Jelence je nahrazena seriózností a přísností Starých Hor. Důvodem je právě ona lokace, kdy obec Staré Hory byla nejen kulturním, ale také obchodním centrem oblasti a tento formální architektonický ráz více odpovídá jejímu významu, o který ji Merganc nechtěl připravit.

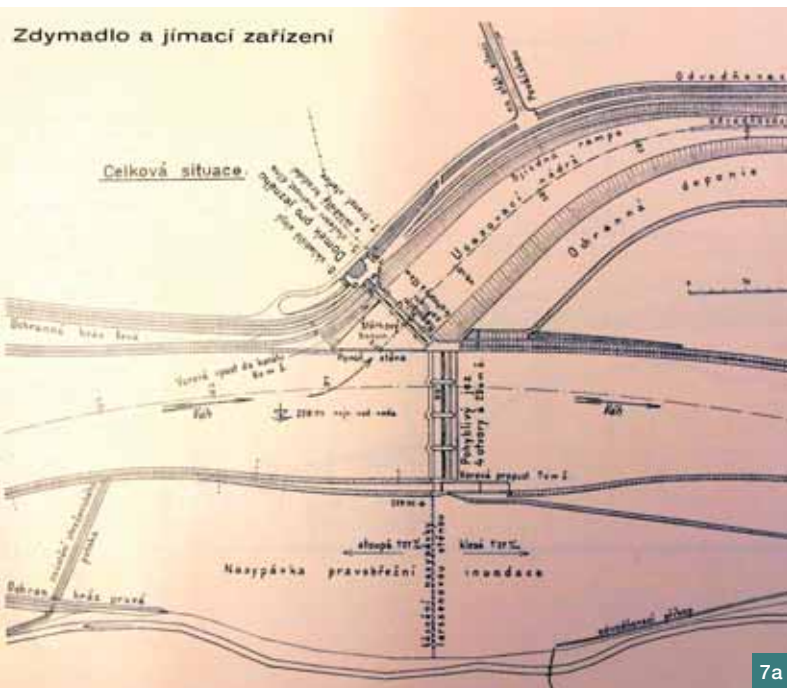
Soustava derivačních vodních elektráren v Starých Horách byla postup-

ně uvedena do provozu roku 1927, ale na samotnou kolaudaci si musela počkat až do 23. listopadu 1938. [1] Celkové náklady se vyšplhaly na částku 18 milionů Kč. Tato nejstarší vysokotlaká soustava na Slovensku [6] slouží bez větších zásahů a změn svému účelu do dnešních dnů a díky zachování její autenticity i mnoha technickým prvkům je již několik let usilováno o její zaplacení na seznam technických památek Slovenské republiky.

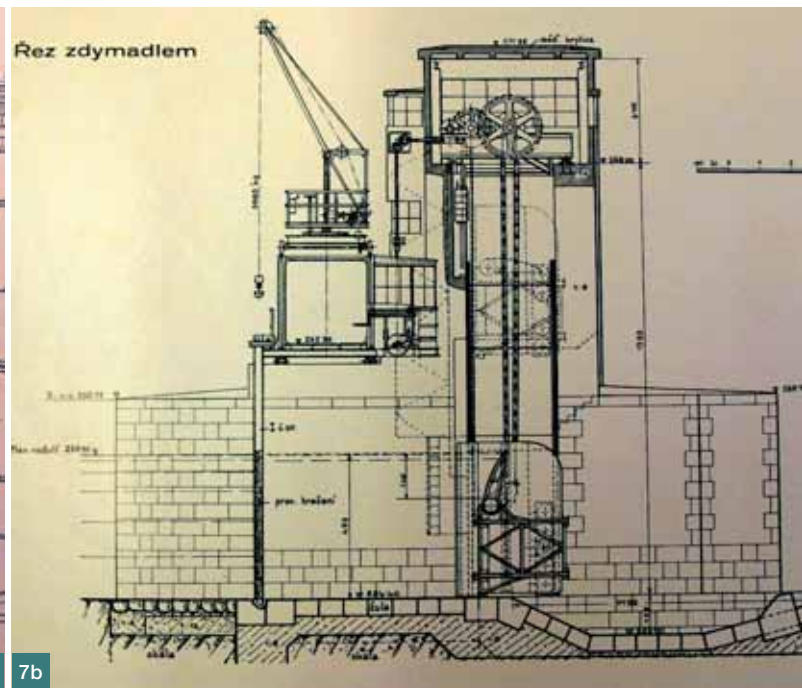
VODNÍ SOUSTAVA NA ŘECE VÁH

Dvoustupňová kaskáda vodních děl Motyčky – Dolní Jelenec – Staré Hory byla pouze malým střípkem z tehdejších velkých plánů. Již před první světovou válkou vznikaly první vize počítající s využi-

7a 7b

tím vodních toků, v nichž však ústřední roli nehrály Starohorský a Dolnojelenec-ký potok, ale především řeka Váh.

Generální plán výstavby, splavení a využití vodní síly Váhu byl přijat roku 1930. Projekt zasahoval tok Váhu od Žiliny po Šálu a počítal s vybudováním 15 hydroelektráren, 3 zdymadel, 10 km odpadních kanálů a 177 km derivačních kanálů. Celkové náklady byly vypočteny na 1,5 miliardy Kč. Termín realizace byl stanoven do 50 let, kdy měl roční výkon kaskády dosáhnout svého maxima 1 200 mil. kWh a pokrývat spotřebu

Slovenska a Moravy. S výstavbou bylo započato na střední části Váhu mezi obcemi Púchov a Tuženice. [4]

Počátek výstavby v Dolních Kočkovcích

Náročnost projektu nespočívala jen v samotné výstavbě, která na Slovensku do té doby neměla obdoby, ale také v požadavcích, které na něj byly kladeny. Kromě primární funkce výroby elektřiny a respektování toku i při ojedinelém kritickém maximálním průtoku 3 000 m³/s zde byly požadavky na zachování voro-

plavy, umožnění průchodu štěrků, zachování migrace ryb a zajištění průplavu říčním 1 000t lodím. [11]

Stavba začala v roce 1932 budováním zdymadla v nejvýše položeném bodě soustavy v Dolních Kočkovcích (obr. 7), které leží v těsné blízkosti města Púchov. Protože Váh měl zůstat po celou dobu splavný a koryto řeky bylo v těchto místech nestabilní, bylo rozhodnuto, že zdymadlo a ústí přívodního kanálu budou založeny vedle stávajícího vodního toku, který do nich bude později převeden. Zatímco úpravy břehů a zaklá-

7c

7d

7f

7e

dání stavební jámy ocelovými slupicemi a dřevěnými pilotami probíhalo strojově, výkopy zdymadla byly již čistě ruční práce. V tehdejšímu Slovensku nebylo strojů, které by mohly být na tuto práci nasazeny, a navíc zde svou roli sehrála i snaha o zvýšení zaměstnanosti. [4]

Betonárna byla zřízena vedle stavební jámy a směs byla do bednění dopravována po drážce. Po betonáži byly práh a pilíře zdymadla obloženy žulovými bloky spárovány cementovou maltou s korundem, aby konstrukci chránily před obrušováním plaveným štěrkem. Stejně kvádry vytvořily také rozrážecí plochy vody za zdymadlem. Po dokončení prací v místě budoucího vodního toku došlo na vyvedení konstrukcí nad hladinu řeky a pokračovalo se na vedlejším ústí přívodního kanálu. Zdymadlo o celkové délce 100 m bylo rozděleno na čtyři pole, každé o světlosti šířce 25 m, a osazeno Stonyho stavidly s trubní klapkou s hradicí výškou 4,5 m. Po pravé straně zdymadla byla vybudována 7 m široká vorová vpust s Prášilovým uzávěrem s hradicí výškou 2 m. Rybí přechod byl vměstnán do její stěny.

Společně s již nadvodními částmi zdymadla probíhala realizace vedlejšího ústí umělého kanálu. Konstrukce o šířce 48 m byla rozdělena na čtyři pole opět se Stonyho stavidly, avšak s vyšší hradicí výškou 5,5 m. Po levé straně ústí byla druhá 8 m vorová vpust. I zde do stavebně technického řešení promluvil všudypřítomný štěrk. Před deskami stavidel vznikl usazovací bazén, který je od řeky oddělen železobetonovou stěnou s ocelovými česlicemi. Usazovací

bazén dále pokračuje i za samotnými stavidly ústí v délce 300 m přímo v derivačním kanálu vedoucím k elektrárně.

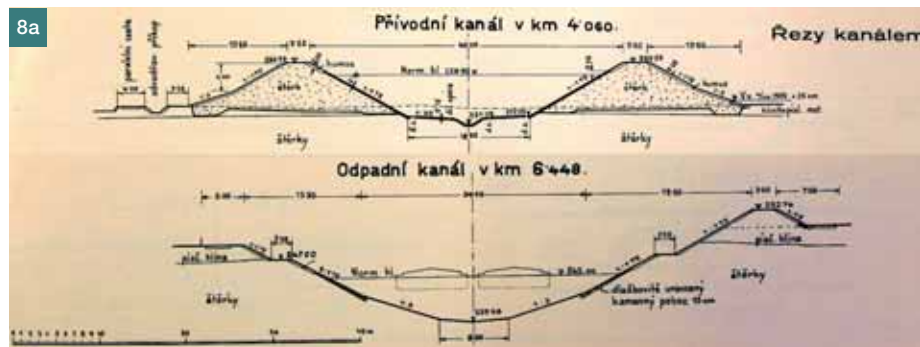
Z architektonického hlediska je až pozoruhodné, jak dokázal Jindřich Merganc obohatit svůj architektonický slovník ze stavby vodní kaskády Starých Hor (1923 až 1926), kde se pohyboval v tendencích národního modernismu, po střídmy funkcionalismus na Váhu (1932 až 1935). Společným znakem obou soustav jsou klasicistní reminiscence Plečnickovy školy projevující se ve vzájemném vyvažování hmot a pohledových detailech. Nejvýraznější figurou vodního díla v Dolních Kočkovcích jsou věže zdymadla a ústí. Ačkoliv mohly být navrženy stejně, Merganc je od sebe odlišil. Použil zde podobný princip jako u soustavy hydroelektráren na Starých Horách. Řeku Váh a její přirozený temperament a důležitost nechtěl snižovat budovaným umělým přívodním kanálem. Věže zdymadla proto navrhnul robustnější a vyšší. Servisní patro se strojovnou otevřel pouze do boků širokými, ale mělkými arkýřmi s okny. Za povšimnutí stojí také záda věží, kde je okno strojovny opticky protaženo na celou výšku stavby, která je korunována jednoduchou podstřešní římsou obíhající po celém obvodu. Spojovacím znakem věží zdymadel a ústí jsou schodiště viditelně vedená po fasádě a hravě porušující princip pravouhlosti svými půlkruhovitými půdorysy odkazujícími na nautickou tematiku. Tím však veškerá podobnost končí. Servisní patra věží ústí přívodního kanálu jsou celoprosklená a v dálkových pohledech téměř nevidi-

tebná. Jejich plocha je přetažena přes hrany samotných věží, čímž horizontálně rámuje jednotlivá pole stavidel a dodávají dílu přívětivý charakter.

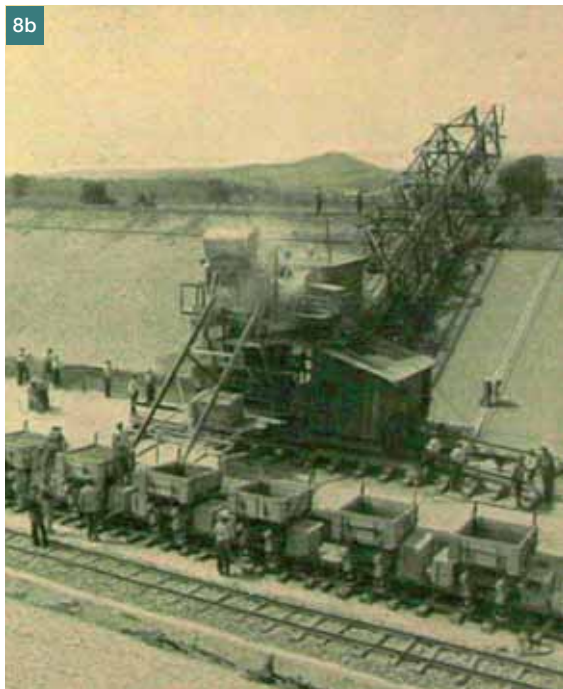
Derivační kanál mezi zdymadlem Dolní Kočkovce a hydroelektrárnou Ladce

Ještě v roce 1933 se začal stavět 6 km dlouhý derivační kanál mezi Dolními Kočkovci a budoucí elektrárnou v Ladcích (obr. 8). Stěny kanálu tvořené sypnými hrázi měly být až 12 m vysoké, protože měly sloužit i jako protipovodňová hráz. Bylo to vůbec poprvé, kdy se na území Československa stavba takových rozměrů projektovала. [11] Nakonec zůstalo u skromnější verze s maximální výškou hráze 10 m. V nejširším místě paty mají šířku 47 m a v koruně 3,5 m. Na středu dna kanálu byl po nasypaní hrází ručně vybetonován odvodňovací rigol s propustmi spodní vody. Na něj byly po jeho stranách dobetonovány zbývající plochy dna. Tato dodatečná betonáž probíhala silničním finišerem, který povrch zahlazoval stíračem. Vzhledem k předpokládaným budoucím konstantním klimatickým a provozním podmínkám byla jednotlivá dilatační pole vymezena délkou 12 m. Dilatační spáry byly vyplněny vložkami ruberoidu a zalaty gumoasfaltem.

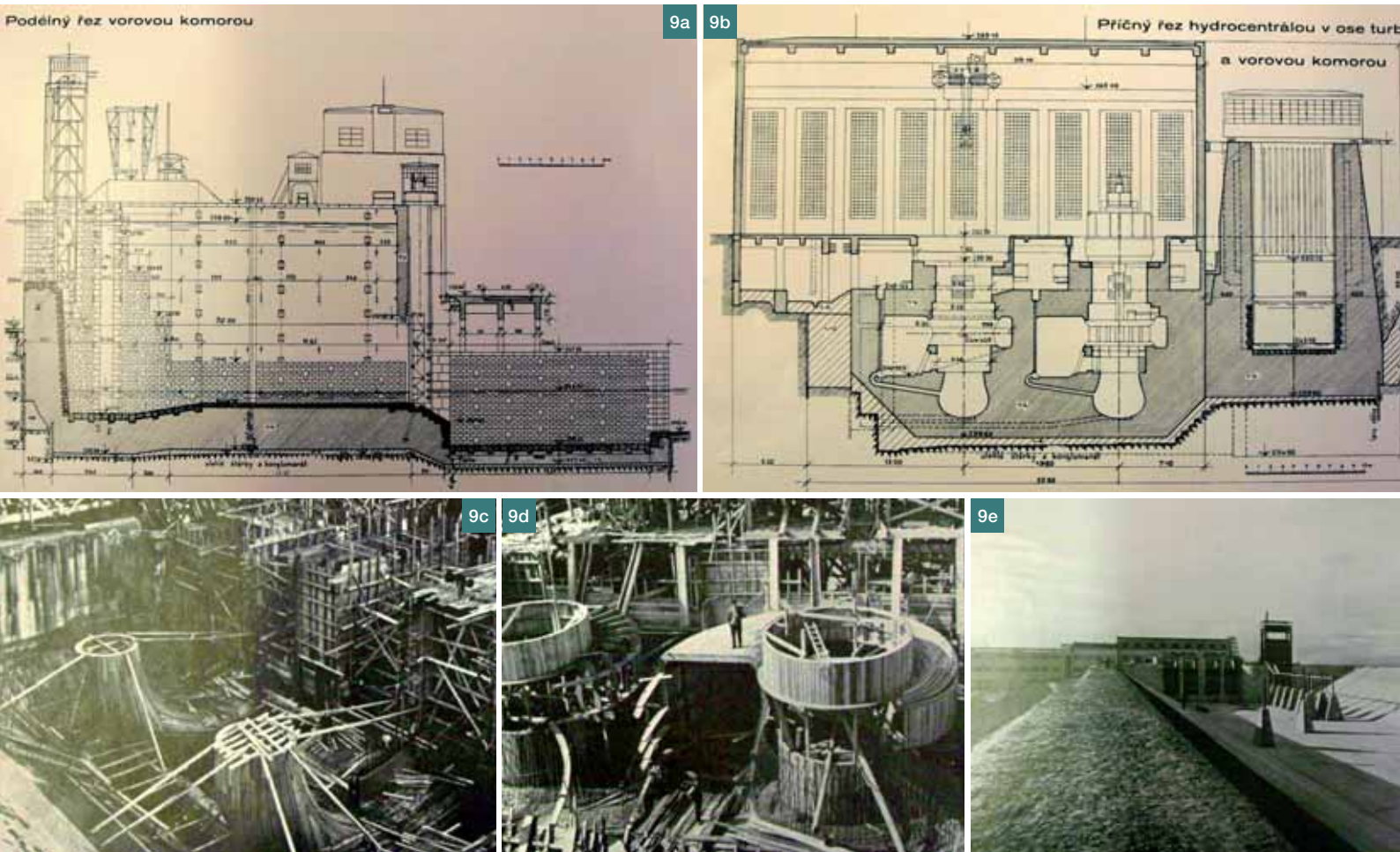
Na dokončené dno navazovala těsnicí vrstva svahů kanálu. K nanesení 150mm vrstvy betonu, který se stejně jako při betonáži dna mísil přímo na stavbě, byl použit Dinglerův stroj. Ten se po dně kanálu pohyboval na páru kolejnic. Z pohonné a mísící části stro-

8b

8c

Obr. 8 Derivační přívodní kanál: a) řez, b) Dinglerův betonovací stroj při betonáži, c) současný stav ■ Fig. 8 The supply channel: a) cross section, b) Dingler machine during casting, c) current state

Obr. 9 Hydroelektrárna Ladce: a) podélný řez vorovou komorou, b) příčný řez, c) betonáž základů a savek, d) betonáž spirál a osazení pro turbíny, e) pohled od derivačního kanálu těsně před napuštěním s viditelnými pilíři pro předsunutou dřevěnou stírací stěnu ■ Fig. 9 Hydroelectric power station Ladce: a) lock chamber, longitudinal section, b) cross section, c) concreting of foundations for turbines, d) concreting the helical spiral reinforcements and turbine settings, e) view from the supply channel shortly before filling thus with visible support pillars for the wooden trash rack

je vybíhalo příhradové rameno na horní kraj svahu, kde bylo usazeno na rovnoběžnou kolejnici. Mezi mísicím bubnem a vrcholem ramene, které sklonem kopírovalo úhel svahu, byly vytahovány vozíky s namíchanou směsí. Směs se z vozíků rovnoměrně vysypávala na navlhčený svah a stěrkou stroje zahladila. Přesto bylo ještě nutné směs ručně ztuhnout pretonovacími kotouči. Šířka vybetonovaného pásu byla omezena možnostmi stroje na 1,3 m. Snahou proto bylo postupovat při betonáži co možná nejrychleji, aby jednotlivé sekce na sebe plynule navazovaly. Dilatační svíslé spáry byly prováděny při přerušení prací na více než 3 h nebo v případě ruční betonáže náročnějších úseků byly stanoveny šířkou 4 m. Do spár byly vkládány provazce pryžového těsnění lichoběžníkového tvaru. Bylo to vůbec poprvé v Československu, kdy byl tento typ těsnění použit v betonovém kanálu. [12]

Hydroelektrárna Ladce

V návaznosti na probíhající práce byla v roce 1934 budována také poslední fáze projektu: hydroelektrárna s vorovou komorou a přístavištěm (obr. 9). Při stavbě byla zřízena druhá betonárna s vlastní třídírnou kameniva. Na základy v hloubce 16 m byly vybetonovány savky s navazujícími spirálami, do kterých byly osazeny dvě Kaplanovy turbíny o výkonu 7,5 MW každé z nich. Po pravé straně haly strojovny byla situována 31 m dlouhá a 7 m široká vorová komora. Rozdíl hladin o výšce 15 m byl řešen specifickým systémem otevírání vrat. Horní vrata se nenazdvihovala, ale naopak po spodním naplnění komory vodou se snížila a vory tažené lany přesně přepluly. Dolní deska vrat se pak při vyrovnání hladiny s vodou v odpadním kanálu pod elektrárnou nazdvihla a vory pod nimi propluly. Mezi halou a komorou byl ve stěně rybí přechod.

Potřebám plavby byly přizpůsobeny i stěny derivačního a odpadního kanálu před hydroelektrárnou, které byly osazeny chrániči proti mechanickému poškození. Na betonovém těsnění byla vytvořena další 150mm vrstva z valounů zalitých cementovou maltou v železobetonových rámech. Samotné vtoky do hydroelektrárny byly před náhodným zasažením plaveným dřevem chráněny předsunutou dřevěnou stírací stěnou s lávkou, která byla volně usazena na pilířích v tělese derivačního kanálu.

Objekty hydroelektrárny a rozvodny Jindřich Merganc pojal střídavě a efektně. Hlavní sál s turbínami obalil do halové konstrukce, jejíž hmotu rytmizoval devíti vertikálními pásy skleněných tvárnic. Ani zde se neubráníl hře s detailem a otvory mírně zapustil do plochy fasády, čímž do jednoduchého konceptu funkcionalistického průčelí vnesl tezi řádové vysoké architektury. Aby hlavní

10b

Obr. 10 Hydroelektrárna Ladce, současný stav: a) pohled od odpadního kanálu, b) stěna vorové/plavební komory ■

Fig. 10 Hydroelectric power station Ladce, current state: a) view from the drain channel, b) the wall of the lock chamber

Zdroje:

- [1] BURKOVSKÝ, J. Technický unikát na Starých Horách. In: GENDER, P. a kol. *Bystrický Permon*. 2010, roč. 8, č. 2, s. 12–13. Slovenská Ľupča: Občianske združenie Banskobystrický geomontánný park, 2010.
- [2] ČILLÍK, I. *Pozoruhodnosti Starých Hor a okolia, stručný sprievodca*. Donovaly, nedatováno.
- [3] DULLA, M., MORAVČÍKOVÁ, H. *Architektúra Slovenska v 20. storočí*. Bratislava: Slovart, 2002. ISBN 8071456845
- [4] HALLON, Ľ. K začiatkom výstavby vázkej kaskády. In: BADÍK, M. a kol. *Vlastivedný zborník Považia XVI*. Žilina: Považské múzeum, 1991. s. 79–111.
- [5] HODÁK, T., DUŠIČKA, P. *Malé vodné elektrárne*. Bratislava: Jaga, 1998. ISBN 80-967676-8-2.
- [6] KMINIAK, P. *Vodné mikroelektrárne*. Bratislava: Alfa, 1990. ISBN 80-05-00771-X.
- [7] *Zborník príspevkov – XXXII. Priehradne dni 2010, Banská Bystrica, 8.-10. Júna 2010: konferencia s medzinárodnou účasťou*. Banská Bystrica: Slovenský vodohospodársky podnik, 2010, s. 1–7.
- [8] PURKYNĚ, C. Zpráva o činnosti státního geologického ústavu Československé republiky v roce 1924. In: *Věstník státního geologického ústavu Československé republiky*. 1925, roč. 1, č. 1, s. 3–17. Praha.
- [9] *River mill hydroelectric project, OMB No. 1024-0018*. National Register of Historic Places: United States Department of the Interior National Park Service, 2001.
- [10] SMRČEK, F. *Stavba kanálů na Váhu*. Praha: SNTL, 1958.
- [11] SMRČEK, F. (ed). *Stavba vodného diela k využitiu vodnej sily na rieke Váhu v trati Púchov – Dolné Kočkovce – Ladce – Turežice*. Ladce, 1936.
- [12] SZOLGAYOVÁ, E. *Vodné dielo Ladce – Dolné Kočkovce. Architektúra & urbanizmus* 29. 1995, 1–2, s. 106–109.

objekt a rozvodna nepůsobily vzájemně rušivě, je hala opticky snížena uskočením svého vrcholu. Hrana mezi ní a nižší částí objektu pak plynule přechází ve střešní linii vedlejší rozvodny. Vzhledem k odlišnému provozu a nárokům na něj kladeným je rozvodna rastrována řadami okenních otvorů. Soklová část objektů je doplněna robustním kamenným obkladem.

Stavební práce na vodním díle Dolné Kočkovce – Ladce byly ukončeny v roce 1935. Instalace zařízení trvala do roku 1936, kdy byla soustava předána do provozu. Vše bylo dokončeno dokonce o rok dříve, než proběhla kolaudace vodní kaskády na Starých Horách. Celkové náklady byly přibližně 106 milionů Kč.

ZÁVĚR

Architekt Jindřich Merganc nebyl samozřejmě jediným, kdo se na stavbě těchto staveb podílel. Projekty byly řešeny širokým plénem odborníků z řad inženýrů, techniků, stavařů, výzkumných pracovníků a dalších přidružených profesí. Merganc byl však jediným architektem.

Při vzniku technických objektů je role architekta často upozaděna a vnímána jako něco marginálního. Přesto je to právě on, pokud je vůbec angažován, kdo zasazuje objekt do okolí a hledá pro něj kvalitativní širší vazby. Pro-

to v tomto textu byla záměrně vynechána jména dalších osob. Nebylo to z neúcty k nim nebo snahou snižovat jejich zásluhy. Záměrem bylo přinést první ucelenější obraz o podílu architekta na těchto stavbách.

Jindřich Merganc je sice dosud téměř neznámým architektem, přesto si pozornost zaslouží. A nejen proto, že stál u zrodu těchto dvou výjimečných děl řadících se mezi skvosty slovenské technické architektury, ale protože jeho stavby ani po letech neztrácejí na svých kvalitách.

Článek je podpořen z grantu SGS ČVUT SGS15/220/OHK1/3T/15 (Formování moderní architektury veřejným zájmem a proměnami životního stylu, řešitel Miroslav Pavel).

PhDr. Miroslav Pavel

Fakulta architektury ČVUT v Praze

Ústav teorie a dějin architektury

e-mail: mirekpavel@gmail.com

Fotografie: 1 – David Paloch (dostupné z:

<https://commons.wikimedia.org/>,

2, 3d až f, 4a až d, 5, 6a až c, 7d až f,

8c, 10a,b – soukromý archiv autora,

3a až c – veřejně přístupné informační zdroje

Lesů Slovenské republiky v místě realizace,

7a až c, 8a, 8b, 9a až e – [11]